Idealistide kokkujooks

Väitekiri Ingerimaa soomestajaist

> Jesse Hirvelä. Inkerin punaiset suomalaistajat. Suomalaiset kommunistit bolševikkien kansallisuuspolitiikan kohteina ja toteuttajina Leningradin alueella 1918–1938. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2026. 560 lk.

Jesse Hirvelä doktoritöö on kirjutatud seni vähe uuritud teemal: Soome kommunistlikult meelestatud emigrantide – niinimetatud *punikki*'te ja *loikkari*'te – tegevusest Leningradi oblastis (Ingerimaal) ja Karjalas 1920.–1930. aastatel.

Bolševike endise tsaaririigi äärealadele suunatud massiivne propaganda saavutas vähem haritud elanikkonna süvakihtides korraliku tulemuse. Tšekaa ja selle järglased kasutasid ära Vene ja Soome kodusõdade perioodil (1918–1920) tekkinud maatameeste (sm *torpparit*, *mäkitupalaiset*) ning proletariaadi teravat vastasseisu rohkem

haritud ja jõukama rahvakihiga. Teisalt pakkus vene tüüpi marksism-leninism välja alternatiivse ideoloogia utopistlikust idealismist nakatunud (pool)haritlastele. Viimasest haarasid kinni eeskätt need, kel ei jagunud energiat minna looma ideaalühiskondi teistele mandritele – Ameerikasse (mh tulevased kanadasoomlased) või Austraaliasse. Nemad moodustasidki lõviosa 25 000-inimeselisest bolševistlikult (või oportunistlikult) meelestatud punapagulaste ning Nõukogude „imedemaale" põgenenud *loikkari*'te väest. Käimas oli mastaapne ja rahvusvahelise haardega mõjutusoperatsioon, ideoloogide endi meelest kindlasti uue maailmakorra loomine.

Mida pukki pandud punasoomlased korda saatsid?

Mäletan lapsepõlvest oma ingeri verd sugulaste vihjeid sellele, kuidas need *taivaanaikuiset* ('tõsiusklikud kommunistid') Ingeris ohjad enda kätte said ning ingerisoomlaste elu ümber korraldama hakkasid. Kui vene bolševikud olid oma tegudes sageli pinnapealsed ja hoolimatud (ja võib-olla julmadki), siis Soomest saabunud olevat olnud äärmuseni nõudlikud. Nad olla valvanud, et kõik kolhoosidesse ja parteisse läheksid, et keegi jumalat ei teeniks (kirikud muudeti viljahoidlaiks või klubideks), et lapsi leerikooli ei saadetaks, et ei lastaks noorsugu kiigele laulmatantsima ega harrastataks muid niinimetatud igandeid. Vajalike oskusteta kehvikud pandi maamajandust juhtima ning varsti oligi nälg suu ees ja vaevaga soetatud tõukari laudas hukka saanud. Ingeri viljakatel maadel polnud harjutud närima aganaleiba ega pidama üht kitse nelja-viie lüpsilehma asemel. Nüüdsest pidi aga suu kinni hoidma, muidu pistis mõni kommunistiks värvatud *populi* tule räästasse või andis su üles. Kaasajooksikuid oli ingerisoome külades nende usklikkuse tõttu tõepoolest kasinalt – isegi maju, kus „kommusid" pesitses, kutsuti *kommunan kot´*.

Hirvelä doktoritöö annab nendele paljuski anonüümseks jäänud idealistidele nimed ja näod. Soome rahvusarhiiv on 2000. aastate algul saanud digikoopiatena Venemaa arhiividest kätte tohutul hulgal allikmaterjale, viimasel minutil enne arhiividevahelise koostöö lõppemist ja piiride sulgumist. See ongi võimaldanud Hirveläl kirjutada mahuka käsitluse. Ja mida ei saanud järeldada dokumentide põhjal, on korvatud ajakirjanduses ilmunuga. 1920.–1930. aastate lehekirjutistest selgub, et idealistide arvates tegelesid nad nn Nõukogude Ingeri soomepärastamisega, mõnes vallas kaunis tulemuslikult. Pikkade traditsioonidega Kolppana köstri- ja õpetajaseminari asemele loodi soomekeelne õpetajate tehnikum Gattšina linnas (sm *Eestiläis-suomalais-isorilainen Pedagoginen Teknikumi*; vn *Гатчинское педагогическое училище*), samuti asutati soome- ja eestikeelne põllumajandustehnikum Rjabovos (sm *Eestiläis-suomalainen Rääpyvän maatalousopisto*; vn *Всеволожское сельскохозяйственное училище*). Neisse pandi õpetajatena ametisse *punikki*-taustaga Soome ja Eesti poliitemigrante. Elas ju Leningradi oblastis tuhandeid eesti väljarändajate järeltulijaid. Tehnikumi nimi kandis täiendit „eesti-soome" kuni 1935. aastani, millest edasi anti õpetust vaid vene keeles.

Põlisrahvaste edutamise ehk *коренизация* kampaania käigus rajati suure soomlaskonna enamusega (60–90%) piirkondades Kuivaisi-Toksova rahvusrajoon (1927–1936) ja külanõukogud, kus kogu administratiivtöö käis soome keeles. Kurioosumina jõuti Leningradi vahetult enne repressioonide ja küüditamiste käivitumist luua sügavalt religioossetele ingerisoomlastele ja sakslastele lühikeseks ajaks ka luterlik vaimulik seminar. Ent 1930.

aastate lõpuks olid need õppeasutused ja rahvuspiirkonnad kõik suletud, suurem jagu kirjastuse Kirja välja antud raamatuist hävitatud või erifondidesse paigutatud. Muuseas sattusin 1980. aastate keskpaiku olema Kirja väljaannete üldse esimene laenutaja nii Tartu ülikooli seminariraamatukogus kui ka teaduste akadeemia raamatukogus. Tagantjärele on huvitav tõdeda, et võisin toona neid tõrgeteta laenutada. Oma suureks hämmastuseks sain välja laenutada isegi Kaarlo Kurko kurikuulsa küüditatud ingerisoomlaste kirjade kogumiku.[1]

Hirvelä poliitilise ajaloo valda kuuluv uurimus on suurepärane näide, kuidas ühe rahvusrühma kuvandit võib konstrueerida eri vaatepunktidest, erinevatele ideoloogiatele vastavalt, toetudes eri kogemustele ja eluilmadele. Punasoomlastest kõiketeadvalt positsioonilt esitatud „Ingerimaa kasvatajate" lõpuni teostumata rahvusprojekt oli üks võimalikke. Milline oli seda kavandanud Soome soomlasest tõsikommunisti profiil? Silme ette tuleb enesekindel, üleolev isakuju. Küllap oli mõnigi neist saanud täiendkoolitust Leningradi kõrgema parteikooli eelkäijas. Nende tegevusel oli kahtlemata tulemusi – tegutsesid ju nende juhtimisel kümmekonna aasta vältel Leningradis soomekeelsed keskastme koolid ja ametikoolid (nn mittetäielikud keskkoolid, põllumajanduskool ja õpetajate seminar), lisaks kirjastus Kirja ning Suomalainen Valistustalo ('valgustusmaja', soome kultuurikeskus). Hirvelä teose põhjal jääb mõnest toimijast võrdlemisi sümpaatne mulje. Jalo Kohoneni (snd 1884. aastal Viiburis) lühibiograafia (lk 513) ja tema nägemus soomekeelsest Ingerist ei tundu olevat kantud pelgast paternalismist, saati põlgusest harimatute kohalike „tuhajuhanite" või poolharitlastest reaktsiooniliste tegelaste vastu.

Soomestamine oli niisiis Moskva keskvõimu rahvuskeeli ja -kultuure (ka vägivallaga) nõukogudepäraseks vormiva *коренизация* kampaania osa, mis kasutas ära emigrantide kommunismivaimustust. Väitekirjast selgub, et kampaaniaga käis ideoloogia „rahvapärastamise ja emakeelestamise" hoogtöö ukrainlaste, poolakate, rumeenlaste, slovakkide, sakslaste, kreeklaste, lätlaste, karjalaste ja teiste vähemusrahvuste seas. Nende kõigiga oli bolševike heitlikus rahvuspoliitikas vaja arvestada või siis oli vaja neid survestada, et oma utoopiat luua. Aga juba sõjakommunism oma rekvireerimiste ja vägivallapoliitikaga oli tekitanud rahvahulkades paksu verd. Vastuhakkude summutamiseks ja vastuseisu leevendamiseks tuli ohjad rahvuspiirkondades lõdvemale lasta: alandada makse, lubada keskmikel ettevõtlust ning rahvuskultuuri arendada. Seda kõike tehti uue majanduspoliitika (NEP) sildi all. Õigupoolest polnud see imperiaalse Venemaa sisepoliitikas ju midagi uut – samasuguse „vägivallatu vaikse sulandamise" elemente leidub nii õigeusu põhimõtteis kui ka XIX sajandi lõpu venestamisideoloogias.[2]

Et aga ohje mitte päriselt peost ära anda, otsustati pettemanöövrina luua igale rahvarühmale omakeelne nõukogude kultuur, mis omakorda eeldas kirjakeelte, õpikute ja toimiva koolivõrgustiku olemasolu. Sellega seoses oli vaja välja arendada kirjastamistegevus. Seda tööd pandi Ingeris ja Karjalas tegema juba Soome suurvürstiriigis võimalikult hea emakeelse (kõrg)hariduse saanud meelsuselt lojaalsed kollaborandid, selmet hakata valjastama moraalsetelt hoiakutelt väljakujunenud,

[1] **K. Kurko**, Inkerin suomalaiset GPU:n kynsissä. Kokoelma karkotettujen kirjeitä. Porvoo–Helsinki: WSOY, 1943.

[2] Vt nt **K. Ast Rumor**, Aegade sadestus I–III. Olusid, iseloomustusi, hinnanguid. (Eesti mälu 15.) Tallinn: Eesti Päevaleht, Akadeemia, 2010, lk 183–184.

vaateilt konservatiivseid ingerisoomlasi. *Punikki*'tega koostöös oli hea luua välispoliitiliselt eeskujulikku rahvuspoliitika fassaadi.

Hirvelä järgi iseloomustas soomestajate hoiakuid üldplaanis kõrk, üleolev suhtumine „mahajäänud ning iganditesse takerdunud" ingerisoome külakultuuri, aga ka kohalikku noorde õpetajaskonda ja haritlastesse, kes olid saanud koolituse Kolppana väärikas õpetajaseminaris. Mõistagi ei saanud Valga Cimze seminari õppekavadele rajatud ja vaimuvalguse jagamiseks mõeldud kool uue ideoloogia nõudeid rahuldada. Kirjaoskuse määr oli ingerisoomlaste hulgas pea 100%, ligi 900 külas oli rohkem kui 350 soomekeelset kooli, lisaks koguduste pühapäevakoolid. Kui varasematel kümnenditel olid Soome rahvusromantiliselt häälestatud ja hõimusidemeid hindavad ringkonnad näinud Ingerimaa pisut võõramaigulises „teises" väärtust, siis punasoomlaste jaoks esindas see igandlikku, lootusetult kaduvikku määratud elulaadi.

Sellest teistsugusest sai Soome pagulaskommunistide kaasabil rahvuspoliitilise värvinguga stigma. Eriti põlgasid kommunistid ingerisoomlaste sügavat religioossust, mis oli varem – vähemasti XIX sajandi keskpaigast alates – olnud ettekääne soomluse ja luterluse eesliini nihutamiseks kõikjale Peterburi ümbrusse Soome piirist kuni Eesti piirini. Punasoomlased kuulutasid oma ususõja ingerisoome kultuuri kolmele sambale: kirikule, koolivõrgule ja kiigekultuurile. Nii saigi Soome idealistidest Nõukogude rahvuspoliitilise eksperimendi käepikendus ja löögiriist. Ise pidasid nad endid väljavalituiks, eeskujulikuks eliidiks. Sestap püüab Hirvelä seda episoodi tervikuna määratleda ka kolonialistliku projektina. Mu meelest mõjub selline vaade siiski pisut anakronistlikult, sest nad ei teostanud võimu otseselt emamaa huvides, ei saanud märkimisväärseid hüvesid ega anastanud kohalikke ressursse.

Ka kommunismimeelseid tuleb hinnata individuaalselt

Hirvelä ei anna selgemat vastust küsimusele, kas ja kui aktiivselt osalesid kohalikud ja soomesoomlastest kommunistid ingerisoomlaste massiküüditamistes aastatel 1930–1931 ja 1934–1935. Enamikult Soome vasakpoolse meelestusega haritlasist seda ei ootaks, ent üksikjuhud pole ka välistatud. Massirepressioonides ei saanud nad hiljem osaleda, kuna sattusid juba ise haamri ja alasi vahele. Hirvelä töö näitab, et pole mingit alust lüüa tagantjärele risti Soome kommunistide rühma tervikuna. Hirvelä eesmärk on allikapõhiselt uurida 1920. aastatel Nõukogude Liidus loodud rahvuspoliitikat ja selle institutsioone ning hinnata igaühe tegevust ja vastutust üksikisikutena toonaste sundvalikute ja vabaduste kontekstis.

Tundub, et ühena väga vähestest Soome *punikki*'test õnnestuski vaid Otto Wille Kuusinenil Venemaal ellu jääda ja veel Talvesõja ajal Terijoki nukuvalitsuses tähtsat rolli etendada. Tema olla olnud ingerisoomlaste suhtes tõesti väga halvasti meelestatud ega libastunud isegi partei internatsionalistlikult kursilt „rahvuspõhise kommunismi" eksiteele. Kuigi kõik punapagulased said oma juhtnöörid Moskvast – kas bolševistlikult komparteilt või Tšekaa järeltulijalt OGPU-lt – ja mõningatel juhtudel ka eriväljaõppe Lääne vähemusrahvuste kommunistlikust ülikoolist, oli neil 1920. aastate teisel poolel piisavalt mänguruumi ja valikuvabadust. Ometi jääb väitekirja viimast peatükki lugedes keelele mõrkjas maik: äärmuslik entusiasm või idealism ei tasu ära.

Üks mu endagi vanatädidest õppis samade kommunismimeelsete valgustajate käe all deklameerima „Kalevalat" ja

rääkima võimalikult puristlikult soome kirjakeelt. Ta vältis surmatunnini murde kõnelemist, sest pidas end haritlaseks. On mõistetav, et tal oli haritud inimesena end raske häälestada suulise külakultuuri lainele, ent Hirvelä väitekirja lugedes veendusin järjest enam, et peapõhjus võis olla ingeri murdekeele ja kultuuri sügav halvustamine tema punaõpetajate poolt: see kuulutati ju „algeliseks ja igandlikuks". Sealt oli vaid väike samm üha süveneva enesehalvustamise, rahvusrühma stigmatiseerimise ja (vale)häbini. Kuhu selline kohalike kontekstidega mittearvestav ja hõimuvellede vahendusel tarnitud ideoloogia suubus? „Madalamal arengutasemel" olevate rahvarühmade puhul ei toetatud nende endi intellektuaalset agentsust ega kirjalikku kuvandiloomet. Rahvapärased laulu- ja tantsupärimuslavastused rakendati hegemoonilise vitriinpoliitika vankri ette. Kirjakultuur ja hariduse edendamine (sh õpikute kirjastamine) taandusid teisejärguliseks. Kontrolliva nõukoguliku rahvuspoliitika käigus lansseeriti uusi kunstlikke kontekste ja tähendusseoseid. Rühmade omanimetuste asemel kasutati uusi eksonüüme *isorilainen* (pro *karjalainen*), *inkeriläinen* (pro *suomalainen*) ning *eestiläinen* (pro *virolainen*). Selliste võtetega toodeti uut nõukoguliku värvinguga teadvust. Eespool kirjeldatu puudutab samuti tänapäeva Venemaa soome-ugri rahvaid ja ingerisoomlaste vähemusrühma nii Soomes kui ka Eestis. Peab tunnistama, et impeeriumi aegadeülesed ponnistused vähemuste tasalülitamiseks on kandnud mitmekülgselt vilja.

Bolševistliku maailmarevolutsiooni kinnismõte nägi ette pagulaskommunistide hilisemat rakendamist nn kommunistliku Skandinaavia platsdarmi loomiseks Soomes. Kava olla sündinud juba Tartu rahuläbirääkimiste ajal ühe Soome esikommunisti Edvard Gyllingi peas ja kujutanud endast vastukäiku Suur-Soome ideele. Nn autonoomse Nõukogude Karjala soomestaja Gyllingi missioon lõppes samuti traagiliselt, kui ta 1935. aastal kõrvaldati vaikselt süveneva Soome-vastase sõjalise kampaania ettevalmistamise käigus russofoobias süüdistatuna, sest olevat suhtunud tõrjuvalt vene keelde ja kultuuri. Keskvalitsuses puhusid toona uued tuuled: edaspidi võis Nõukogude ühisriiki ehitada ainult suurvenelaste egiidi all. Samal ajal viidi piirialadel, Põhja-Ingeri soomlaste ja Valge mere Karjala vienakarjalaste ning pomooride seas läbi etnilist puhastust. See päädis topoklasmiga – nende kolme rahvarühma traditsioonilise elukorralduse, elukeskkonna ja rahvuskultuuri hävitamisega.

Tuldagu nüüd tagasi Karjalast Ingerimaa lähistele Suursaarele. Olen kuulnud anekdootlikku lugu, kuidas Vene ja Soome kodusõdade käigus olevat sellele pisikesele saarele sattunud üheaegselt Petrogradist ja Ingerimaalt ning Soomest pagevad emigrandid-punapagulased. Mõnigi kord tuli oodata eluga riskivaid ülevedajaid päevi ja öid. Siiski ei suudetud vaidluste käigus teineteist ümber veenda ega keelitada nina vastassuunda pöörama: Soomest tulijad ei kippunud tagasi Soome-neiu ega Venemaalt pagejad Nõukogude imederiigi rüppe.

Mis Ingeris oma privileege nautinud *punikki*'test edasi sai? Kui põikame Hirvelä mammutteose leheküljele 511, leiame sealt lühibiograafiad, mis annavad küsimusele lakoonilise vastuse: lõviosa lasti maha. Peamise põhjusena toob Hirvelä välja, et nad olla läinud soomestamisega hoogu ja seadnud rahvuse liiga julgelt klassikuuluvusest ette. Nad jäid kommunismi „kodustamise" lõksu ega saanud lõpuni aru, et neid tarvitati vaid ajutise tööriistana suguvendade represseerimiseks.

Repressioonid ingerisoomlaste seas

1929. aasta algas kolhoosikorra kehtestamisega kõikjal NSV Liidu territooriumil. Enamik ingerisoomlasi ei tahtnud sellega esialgu kaasa minna, mistõttu sugenes OGPU-s plaan toimetada umbes 20 000 kontrrevolutsiooni toetajat Arhangelski piirkonna metsalankidele. Külakooliõpetajate seaski polnud kommunistliku ilmavaatega parteilasi kuigivõrd. Soomekeelsete koolide 370 õpetaja seas oli toona kommuniste vaid 15%, soome külades kokku veidi üle 300 parteilase. Mittekommunistide vastupanu murdmiseks käivitati ajalehes Vapaus laimukampaania: õpetajaile esitati valesüüdistusi, enamik vallandati töölt. Vaatamata sellele said kommunistid valimistel kõikjal soome rahvuskülanõukogudes lüüa, kogudes vähem kui 10% häältest. Leningradist saadeti Ingerimaa küladesse erikomisjon, kes uuris külanõukogude „parteiliinist kõrvalekaldumist". Nende juhtkonnad tagandati ja viidi läbi uued, keskvõimu kontrollitud valimised. Kolhoosiga mitteühinenuile kehtestati ülikõrged maksud, samuti sundnormid natuuras (vili, linad, nahad, munad jm) ning ülejõukäiv raiekohustus. Samuti ei saanud mitteliitunud tööd kodukohas ega linnadeski. Kord kulakuks kuulutatuid ei võetud kolhoosi ka hiljem – nii puudus igasugune võimalus neile kehtestatud kõrgetest maksudest vabaneda.

Esimesed kolhooside loomise ja kulakute klassi hävitamisega seonduvad massiküüditamised toimusid juba 1929. aastal, mil saadeti välja peamiselt jõukamaid „kulakuid". 1930. aastal anti välja kesktäitevkomitee ja rahvakomissaride nõukogu uus määrus „sotsialistlike ümberkorralduste kindlustamise abinõudest kollektiviseerimise ja kulaklusega võitlemise jätkamisel". Eriti traagilised olid 1931. aasta „mustad ülestõusmispühad", mil küüditati paari ööpäevaga üle 10 000 inimese. Nüüd saadeti välja ka suur osa tärkavast intelligentsist ja toimekamad koguduseliikmed, peamiselt Koola poolsaare apatiidi- ja niklikaevandustesse, Valge mere kanali ehitusele ja kurikuulsasse esimesse GULAG-i koonduslaagrisse Solovetsi peasaare mungakloostris.

Mida oleks veel vaja uurida?

Ukrainlastele korraldati ligikaudu 4 miljoni inimese elu nõudnud näljahäda, mida esitleti tagantjärele noort progressiivset riiki tabanud *force majeure*'ina. Hiljem sai see nimeks holodomor. Seda on käsitatud kui tahtlikku, sihikindlat genotsiidi ühe rahva vastu. Soome rahvusarhiivi suurprojekt „Soomlased Venemaal 1917–1964" tõendab ligi 12 000 soomlase järjekindlat hukkamist suure terrori käigus. Seejuures on tuvastatud süstemaatiline rahvuspõhisus, mida loetaksegi vastavalt rahvusvahelistele kokkulepetele genotsiidseks tegevuseks. Soomlaste osakaal hukatute seas oli Leningradi piirkonnas tavatult kõrge, ületades kordades teiste rahvarühmade kaotusi. Kahjuks ei ole sama projekti käigus põhjalikumalt uuritud ingerisoomlaste inimkaotusi samas ajavahemikus. Kuna sel teemal on kirjutatud teisal, ei pööra Hirvelä oma uurimuses sellele eraldi tähelepanu. Tema peaeesmärk on keskenduda siiani valgustamata *punikki*'te saatusele. Samas tõdeb autor, et arvandmed ingerisoomlaste repressioonide kohta eri uurimustes on heitlikud ja nõuaksid kindlasti täiendavat süstemaatilist uurimistööd.

Ingeri soomestajaist pagulaskommunistide ning ingerisoomlaste vahel eksisteeris ühendav tegelaskond, keda peaks eraldi uurima. Väitekirjas on põgusalt käsitletud vaid ühe ingerisoomlasest literaadi, 1899. aastal Järvisaari kihelkonnas sündinud Yrjö Savolaise tausta. Savolainen on kirjutanud ühe parema ingerisoomlaste

ajalugu kajastava romaani „Aikojen hyrskyissä" („Aegade pöörises", 1935). See katab vahemikku Kolppana seminari rajamisest 1860. aastatel kuni õpetajate tehnikumi asutamiseni 1920. aastate alguses. See on ingeri noorharitlase arenguromaan, kuhu on põimitud Venemaa sõdade lugu (Krimmi sõda, Vene-Jaapani sõda, esimene ilmasõda, riigipöörde aeg), aga ka Peterburi-Petrogradi olustikku. Sellegi teose laenutasin 2000. aastate alul Tallinna Ülikooli akadeemilisest raamatukogust ja sain oma käsutusse veel lahti lõikamata eksemplari. Samas polnud minu andmetel Peterburi raamatukogudes sellest säilinud ainumatki eksemplari, sest teos kõrvaldati ladudest ja hävitati juba siis, kui käivitusid massiküüditamised Põhja-Ingeri piiriäärsetes kihelkondades (lk 381–382). Kirjanikul oli kavas kirjutada mastaapne triloogia, ent ilmuda jõudis vaid selle esimene osa. Savolainen oli Kolppana õpetaja- ja köstriseminari kasvandik, tegutses Leningradis soome kultuurikeskuses, töötas ajalehe Vapaus kultuuritoimetuses, oli tõlkija ning kirjastuse Kirja õppekirjanduse toimetaja. Kommunistlikku parteisse oli ta astunud 1928. aastal, hukati aga 1937. aastal. (Lk 519) Mahalaskmiseks võis põhjust anda ainuüksi romaani Vene imperialistlike sõdade suhtes kriitiline peatükk. Mu eespool mainitud vanatädi, kes olevat olnud õpingute ajal mõnda aega kirjaniku masinakirjutaja-sekretär, iseloomustas teda avarapilgulise haritlasena. Kirjaniku vend, kes oli õppinud juba riigipöörde järel ümberkorraldatud Gattšina õpetajate tehnikumis, töötas hiljem samas õppeasutuses ja elas pärast sõda kõrge eani Tallinnas. Siin aga leidus vaevalt ainumatki inimest, kes teadis, millist rolli ühe väikse rühma kultuuriloos oli ta vend mänginud.

Tänu Jesse Hirvelä uurimusele hakkasin paremini aru saama oma vanatädi vähestest juttudest kõnealuse kümnendi kohta. Soome-Vene 1944. aasta septembri vaherahu järel Soomest Rootsi põgenenud vanatädiga sain suhelda kaugelt vähem, kui piisavaks mõistmiseks oleks vaja olnud. Teine haru arvustaja sugulõsast (Venjoki kihelkonna Mosinanmylly küla Vanhased) saadeti aga viimse meheni Koola poolsaarele 1930. aasta kevadel. Suur on tõenäosus, et nende kui „valgekaartliku hüdra", kolhoosidesse mitte astuda soovinud „kapitalistliku jäänuki" ja „kontrrevolutsioonilise kihi" suhtes olid väljendanud oma meelsust ka selles doktoritöös mainitud tegelased. Muidugi oli maailmavaateliselt ajendatud tegudel letaalseid tagajärgi: üks vaarisadest (Juhana Rautalainen, snd 1884) sai süüdistuse Loodearmees sõdimises ja kolhoosivastasuses ning suri eeluurimisvanglas talle osaks saanud jõhkra piinamise tüsistustesse 1932. aasta suvel; teine vaarisa (Juhana Kelo, snd 1886) lasti maha ühes Leningradi vanglas 1937. aastal („süü" on teadmata, ent tollaseid repressioone põhjendati peamiselt Sergei Kirovi mõrvaga seondatud fabritseeritud süüasjadega). Teade mahalaskmise kohta koos formaalse rehabiliteerimisega saabus lähisugulaste järelepärimiste peale aga alles pärast Stalini aja lõppu.

TAISTO RAUDALAINEN